

JOEEP

e-ISSN: 2651-5318
Journal Homepage: <http://dergipark.org.tr/joeep>

Araştırma Makalesi • Research Article

Ekonomik Özgürlüğün İşsizlik Olgusu Üzerine Etkileri: Seçilmiş Ülkeler Örneklerinde Ekonometrik Bir Analiz*

The Effect of Economic Freedom on Unemployment: An Econometric Analysis in the Sample of Selected Countries

Nurcan Yılmaz Tepetam^a, Özlem Durgun^b & Mustafa Caner Timur^{c, **}

^a Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 34116, İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0002-9831-7940

^b Prof. Dr, İstanbul Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 34116, İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0003-1404-0225

^c Dr. Öğretim Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, 75000, Ardahan /Türkiye
ORCID: 0000-0002-3259-8495

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 20 Haziran 2023

Düzeltilme tarihi: 25 Ağustos 2023

Kabul tarihi: 26 Eylül 2023

Anahtar Kelimeler:

Ekonomik Özgürlük

İşsizlik

Politik İktisat

ÖZ

Neoliberalizmin temellerinde yatan ekonomik özgürlükler kavramı iktisat literatüründe geniş bir yer kapsamaktadır. Bu çalışmanın amacı oluşturulan ülke kategorisi için 2000-2020 yıllarını kapsayan verilerle ekonomik özgürlük değişkenleri ile işsizlik oranları arasındaki ilişkinin test edilmesidir. Çalışmada panel veri tekniğinden faydalanılmıştır. Sonuçlara göre negatif bir ekonomik özgürlük endeksi katsayısı tespit edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Ticaret özgürlüğü için de ters yönlü bir korelasyon bulunsa da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ekonomik ve ticaret özgürlüklerine ait bu katsayılar liberal iktisadi yaklaşımları desteklemektedir. Buna göre ekonomik özgürlüğün %1 oranında artması işsizliği %3.8 oranında azaltmaktadır. Aksine modelde alt kriterler olan yatırım özgürlüğü ve iş özgürlüğü değişkenlerine ait katsayılar ise pozitif çıkmış ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre iki değişkendenki %1'lik bir artış sırasıyla işsizliği %0.64 ve %1.05 oranında arttırmaktadır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: June 20, 2023

Received in revised form: August 25, 2023

Accepted: Sep 26, 2023

Keywords:

Economic Freedom

Unemployment

Political Economy

ABSTRACT

The concept of economic freedoms underlying neoliberalism covers a wide area in the economics literature. The aim of this study is to test the relationship between economic freedom variables and unemployment rates with the data covering the years 2000-2020 for the country category created. Panel data technique was used in the study. According to the results, a negative economic freedom index coefficient was determined and it was statistically significant. Although there is an inverse correlation for trade freedom, it is not statistically significant. These coefficients of economic and trade freedoms support liberal economic approaches. Accordingly, 1% increase in economic freedom reduces unemployment by 3.8%. On the contrary, the coefficients of the investment and business freedom variables, which are the sub-criteria in the model, were positive and statistically significant. A 1% increase in these two variables increases unemployment by 0.64% and 1.05%, respectively.

1. Giriş

Özgürlük kavramı insanlık tarihinin başından itibaren

insanlığın ve toplumların en önemli meselelerinden birisini oluşturmuştur. Geçmişten günümüze birçok filozof ve düşünür özgürlük kavramı üzerine çeşitli yorumlarda

* Bu makale Prof. Dr. Özlem DURGUN danışmanlığında hazırlanan “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Bağlamında Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Özgürlüklerin Ekonomik Büyüklükler Üzerine Etkisi” isimli doktora tezinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: mustafacanertimur@ardahan.edu.tr

Atıf/Cite as: Yılmaz Tepetam, N., Durgun, Ö. & Timur, M.C. (2023). Ekonomik Özgürlüğün İşsizlik Olgusu Üzerine Etkileri: Seçilmiş Ülkeler Örneklerinde Ekonometrik Bir Analiz. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 8(2), 268-278.

This article is published under the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0) licence. Anyone may reproduce, distribute, translate and create derivative works of this article (for both commercial and non-commercial purposes), subject to full attribution to the original publication and authors.

bulunmuş ve özgürlüğün sınırlarını ifade etmeye çalışmıştır. Özgürlük kavramını siyasi, sosyal ve ekonomik özgürlükler olarak değerlendirebilmek mümkündür (Oral, 2014:43).

Bu çalışmanın esas omurgasını oluşturan ekonomik özgürlük kavramının günümüze taşınması ise modern anlamda 17. yüzyılda ortaya çıkan Liberalizm'e dayanmaktadır. Ekonomik özgürlüğe sahip olmak genellikle bağımsız olmak ve kimseye bağlı olmamak olarak düşünülse de liberalizmde girişimci olma ve ekonomik faaliyette bulunma özgürlüğüne sahip olmak ekonomik özgürlüğün özüdür. Adam Smith ve geleneksel iktisatçılar, "basit ve doğal özgürlük" kavramından, üreticiler ve tüketiciler tarafından hiçbir bir kısıtlama, saldırı veya zorlama olmaksızın alınan kararlar ve eylemler olarak söz etmektedirler. Basit ve doğal özgürlüğün somutlaşmış hali, müşterinin piyasaya, ne üretmeli sorusuna yanıt vermesi olarak yorumlanmıştır (Hickerson, 2019:92). Klasik iktisat, ekonomik özgürlük ve genel olarak özgürlük fikirlerinin ayırt edilemeyeceğini iddia etmektedir. Ekonomik özgürlüğün olmadığı bir yerde genel olarak özgürlükten bahsetmek imkânsızdır. Öyle ki, piyasa ekonomisi özgürlüğün bir getirisi olarak görülmektedir (Karakaş ve Alp, 2006:12).

Heritage Foundation, ekonomik özgürlüğün yalnızca mali başarı ile bir tutulmaması gerektiğini iddia etmektedir. Yoksulluğu azaltmanın ve geliri artırmanın ötesinde, ekonomik bağımsızlığın uzun ömür, üstün sağlık hizmetleri ve güvenlik üzerinde olumlu toplumsal etkileri vardır (Miller vd., 2019:16). Ekonomik özgürlük politikalarını benimsemiş ülkelerde ekonomik büyüme, diğer ülkelere kıyasla daha hızlı gerçekleşmektedir (Gwarthney vd., 2004:230).

Ekonomik özgürlük siyasi özgürlükle de yakından ilgilidir. Friedman (1962:8) tarafından yapılan tanımlamada ekonomik düzenlemelerdeki özgürlüğün kendisi geniş anlamda özgürlüğün bir bileşeni olarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla ekonomik özgürlük kendi başına bir amaçtır. İkinci olarak, ekonomik özgürlük aynı zamanda siyasi özgürlüğün elde edilmesi için vazgeçilmez bir araçtır. Kişisel seçim, gönüllü mübadele, piyasaya sınırsız erişim ve rekabet etme kapasitesi ve bireylerin ve mallarının zarar görmemesinin sağlanması ekonomik özgürlüğün temel bileşenleridir. Ekonomik özgürlük için demokratik yönetim şekli gerekli olsa bile, yürütmenin yetkisi, anayasa ile güvence altına alınan bireysel hakların korunması, hükümeti hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü gibi diğer faktörlerin de mevcut olması gerekmektedir (Gwarthney vd., 2004:1).

Kurumsal yapının bir göstergesi olarak ön plana çıkan ekonomik özgürlükler ile diğer ekonomik değişkenler arasında ilişki kurmak son yıllarda oldukça tercih edilen bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmada ilk olarak ekonomik özgürlükler ile diğer değişkenler tahmin eden çalışmalara yönelik literatür çalışması yapılmıştır. Daha sonra analizlerde kullanılacak olan veriler tanıtilerak bulgulara yer verilmiştir.

2. Ekonomik Özgürlük-İşsizlik İlişkisi

Geçmişten günümüze dünya ülkeleri arasında kişi başına düşen milli gelir düzeylerinin ve ekonomik büyüme oranlarının farklılaştığı bilinmektedir. Ülkelerin temel makroekonomik göstergelerinin (kişi başına düşen milli gelir, enflasyon oranı, yatırımlar, istihdam verileri vb.) neden farklılaştığı konusunda literatürde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Neoklasik büyüme ve içsel büyüme modellerine göre bu farklılıklar ülkeler arasındaki fiziki ve beşeri kapital ile teknolojik ilerlemeler arasındaki farklılaşmalardan kaynaklanmaktadır. Nitekim ilerleyen yıllarda yürütülen birçok çalışmada, bir ülke ekonomisinin kurumsal mevzuatlar, hukuki düzenlemeler, temel hak ve özgürlükler ve yürütücü pozisyonundaki kurumların da dâhil olduğu kurumsal altyapısının uzun dönemleri kapsayan ekonomik performansları ile yakın ilişki içerisinde olduğu ifade edilmiştir (Jones, 1998: 148). Ülkelerin kurumsal altyapılarının önemli bir unsuru da ekonomik özgürlüklerdir.

Ekonomik özgürlüğün temel bileşenleri, kişisel seçim, gönüllü mübadele, rekabet etme özgürlüğü ve kişi ve mülkiyetin korunmasıdır. Bireyler, güç, dolandırıcılık veya hırsızlık olmaksızın mülk edindiklerinde, kullandıklarında ve ticaret yaptıklarında ekonomik özgürlüğe sahip olurlar. Yüksek bir ekonomik özgürlük puanı elde etmek için hükümetlerin bazı şeyleri yapması, bazılarında kaçınması gerekir. Öncelikle hem mülkiyet haklarını koruyabilen hem de sözleşmeleri uygulayabilen sağlam bir para ve tarafsız bir yasal yapı sağlamalıdır. Diğer taraftan aynı zamanda vergileri düşük tutmalı ve ekonomik sonuçları belirlemek için öncelikle piyasalar tarafından koordine edilen özel şirketlere güvenmelidir. Ayrıca, ticareti kısıtlayan ve bireylerin ürün ve işgücü piyasalarında sözleşme yapma ve rekabet etme özgürlüklerine müdahale eden fiyat kontrolleri (çeşitli biçimlerinin tümü), tarifeler, kotalar, lisanslamalar ve diğer düzenlemeleri uygulamaktan kaçınmalıdır (Gwartney ve Lawson, 2014:1). Bu özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda ekonomik özgürlük: "serbest piyasanın dinamiklerini tetikleyen, hükümetin piyasaya sınırlı müdahalede bulunduğu, kişilerin refahını en üst seviyeye çıkartmaya çalışan, iş gücü pazarını harekete geçirerek istihdamı olumlu etkileyen, ekonomik gidişatı kendi seyrine bırakarak doğal piyasa dengesine yönlendiren ve toplum içerisindeki her bir bireyin kendi özgür istekleri doğrultusunda ekonomik kararlar alabilmesine zemin hazırlayan bir yapıdır" (Patry, 2009:151).

Heritage Vakfı, bireylerin özgür bir şekilde iktisadi kararlar alması ve bu kararlar neticesinde kazandıkları mal veya mülkleri herhangi bir dış baskıya maruz kalmadan serbestçe değerlendirebilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki "kayıp halkayı" tamamlayacak olan unsurun, girişimcinin özgür bir şekilde ortamda uygulayabileceği girişimcilik faaliyetleri olduğu ifade edilmektedir. Girişim veya yatırım faaliyetleri aracılığıyla yeni iş sahaları, yatırım teşebbüsleri (firma sayısı) ve istihdam olanakları artmaktadır. Öte yandan, ekonomik özgürlükler sağlanarak kurumsal işletmelerin

organize olmasına engel olan süreçler azaltılarak veya bütünüyle kaldırılarak yatırım özgürlüğünün önü açılır ve bu suretle istihdam oranları yükselişe geçer (Kreft ve Sobel, 2005: 604). Ülke içindeki yatırımların ve istihdamın artmasıyla üretim artar ve bu da ülkenin ekonomik büyümesini olumlu etkiler. Dolayısıyla ekonomik özgürlüklerin bu şekilde kişi refahını olumlu etkilediğini söylemek mümkündür.

Ekonomik açıdan özgür olan toplumlarda çalışanlar kendi kişisel yeteneklerine ve çabalarına dayanarak başarı ve başarısızlıklarını ortaya koyabilmektedirler. Başarı veya başarısızlık gibi unsurları belirleyen temel faktörlerden biri de liberal toplumların kurumsal yapılanması, bireylerin lehine veya aleyhine olmayacak türden düzenlemelerle birlikte ekonomik yaşamı dengelemekte ve böylece iş hayatında sürekliliği sağlamaktadır. Özellikle şeffaflık ve açıklık kavramlarıyla birlikte karakterize edilen fırsat eşitliği ve kamusal karar verme dinamikleri bireysel arzuların harekete geçmesini sağlayarak ekonomik dinamizme ivme katmaktadır. Bu doğrultuda herhangi bir kamusal sınırlamaya maruz kalmadan iş kurmak veya kurulmuş bir işletmede serbestçe çalışabilme olarak değerlendirilen çalışma özgürlüğü liberal ekonomik düzen içinde sağlanmakta ve böyle bir ekonomik düzende etkili şekilde tahsis edilmektedir. Diğer taraftan piyasanın serbest işleyişine yönelik yapılan düzenleyici kurallar ve bir müdahaleler ise üretim maliyetlerini arttırarak girişimcilerin başarılı olma şansını azaltmaktadır. Dolayısıyla girişimciler ekonomik özgürlüklerin daha yaygın olduğu ekonomilerde daha kaliteli mal ve hizmet üretebilmenin yöntemlerini bulma becerilerine daha fazla sahip olmakta ve bu durum sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamaktadır (Akıncı vd., 2014:83).

Sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlandığı ekonomilerde işsizlik oranlarının kademeli şekilde düşmesi beklenmektedir. Sürdürülebilir büyümenin istihdam oluşturacağı ve işsizliği azaltacağı varsayımı iktisadi düşünce tarihinde hâkim bir görüştür (Dilber vd., 2015:70). Çünkü bir ekonomide iktisadi büyümenin hızını ve oranını belirleyen ekonomik kriterlerden birisi istihdam seviyesidir (Parasız, 1997: 45). Ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması emek ve yatırım verimliliğinin artması ve talebin sürekliliği ile ilişkilidir. Yeni yatırımlar ile üretim kapasitesi artmakta bu durum emek ve sermaye talebini arttırmaktadır. Bunun yanında verimlilik artışı hem yaşam koşulları hem de çalışma koşullarını iyileştirmekte ve ekonomiyi canlandırmaktadır (Ata, 2009:12).

Sonuç olarak ekonomik özgürlük, bir ülkedeki siyasi ve ekonomik kurumların ve hukuki yapının bir yansımasıdır. Bir ülkedeki siyasi ve ekonomik kurumlar ve bunların politikaları ve yasal yapısı, firmaların ve bireylerin faaliyet gösterdiği genel çerçeveyi oluşturur. Bayar (2016) çalışmasında ifade ettiği gibi ekonomik özgürlük, ekonomik büyüme ve kalkınma yoluyla işgücü piyasasını etkileme potansiyeline sahip olduğu hipotezi iddia edilmektedir. Bu hipotez teşvikler ve gelişmiş mülkiyet hakları ve artan işgücü piyasası özgürlüğü gibi diğer koşullar yoluyla artan

ekonomik özgürlüğün, reel GSYH'nin yüzde büyüme oranını yükselten girişimciliği ve diğer ekonomik davranışları teşvik ettiği argümanına etkili bir şekilde dayanmaktadır (Cebula vd., 2015:424).

3. Literatür Taraması

Ekonomik büyüme geçmişten bugüne toplumların en önemli gündemlerinden birisini oluşturmuştur. Ekonomik büyümenin ve dolayısıyla ekonomiye bağlı işsizlik, enflasyon, dış ticaret açıkları ve gelir dağılım adaletsizliği gibi yapısal sorunların nasıl çözülebileceğine ilişkin olarak ise birçok teori geliştirilmiştir. Özellikle 90'lı yıllardan sonra ön plana çıkan görüşlerin arasında kurumsal yapının etkinliğinin ve ekonomik özgürlüklerin arttırılması yer almaktadır. Bu başlıkta literatürde yer alan ekonomik özgürlükler ve işsizlik alanında yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Sobel ve Kreft (2005), ABD'de tam 50 eyalette 1996-2000 yılları arasında tutulan istatistiki veriler kullanılarak ekonomik özgürlük ve girişimcilik faaliyetleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre, ülke içerisinde sağlanan ekonomik özgürlükler, yatırım ve girişimcilik faaliyetlerini teşvik ederek ülkenin ekonomik performansını olumlu etkilemektedir. ABD'nin 50 eyaletinde benzer bir çalışma Hall vd. (2012) tarafından da yürütülmüştür. Hall vd. ekonomik özgürlüklerin istihdama olan etkisini test etmek için yeni bir indeks kullanmışlardır. Bu çalışmada da genel ekonomik özgürlüğün işsizliği istihdam oranları üzerine pozitif etkilediği ifade edilmiştir.

Benzer araştırmalardan birinde Feldmann (2007) "Dünyada ekonomik özgürlük ve işsizlik" başlıklı çalışmasında Ekonomik Özgürlük Endeksi verilerinden hareketle ekonomik özgürlük ile işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin işsizlik ile ilişkiyi gruplandırmada avantajına sahip olmaması nedeniyle (i) hükümetin büyüklüğü, (ii) mülkiyet haklarının yasal yapısı ve güvenliği, (iii) sağlam paraya erişim, (iv) uluslararası ticaret özgürlüğü ve (v) kredi düzenlemesi, emek ve iş gibi beş alan endeksini de kullanmıştır. Araştırmanın sonunda ekonomik özgürlük üzerindeki kısıtlamaların, daha yüksek işsizlik açısından önemli maliyetler içerdiği ve ekonomik özgürlüğün özellikle kadın ve genç işsizliği üzerinde önemli etkisinin olduğu görülmüştür. Yapılan regresyon analizi sonucunda ekonomik özgürlüğün, özellikle kadınlar ve gençler arasındaki işsizliği önemli ölçüde azaltacak bir faktör olduğu belirlenmiştir. Feldmann (2007), etkilerin büyüklüğünü göstermek için Amerika Birleşik Devletleri ve İtalya'yı karşılaştırmakta ve İtalya, Amerika Birleşik Devletleri ile aynı derecede ekonomik özgürlüğe sahip olsaydı, işsizlik oranının %1,7 puan daha düşük olabileceğini tespit etmiştir. Feldmann (2007) araştırmasında daha fazla ekonomik özgürlüğün işsizliği azalttığını ve bu etkinin özellikle gençler arasında daha yüksek olduğunu mevcut mali ve ekonomik krizin ardından, işsizliğin büyük maliyetleri ve dünya çapındaki muazzam sayıda işsiz insan göz önüne alındığında, hükümetlerin

işsizliği azaltmanın bir yolu olarak ekonomik özgürlüğü artırmayı düşünmesi gerektiğini önermektedir. Bunun yanında bağımsız yargı, tarafsız mahkemeler ve mülkiyet haklarının etkin bir şekilde korunması ile karakterize edilen bir hukuk sisteminin açıkça ekonomik özgürlüklere ve istihdama yararlı etkileri olduğunu ek olarak, ulusal sınırları aşan ticaret yapma özgürlüğünün ve hafif bir düzenleyici yükün de yalnızca uzun vadede olsa da işsizliği azaltabileceğini belirtmektedir.

Garrett ve Rhine (2010) çalışmalarında ABD eyaletlerinde ekonomik özgürlük ve istihdam artışı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Ekonomik özgürlük endeksindeki bir birimlik bir artışın, spesifikasyona bağlı olarak istihdam artışını yüzde 1 ile 4 oranında artırdığını; ayrıca eyaletler arasında istihdam artışındaki değişimin kabaca % 2 ile 5'inin ekonomik özgürlükle açıklandığını tespit etmişlerdir.

Erdem ve Tuğcu (2012) Kırgızistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Türkiye için ekonomik özgürlük ile istihdam arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmada 1998-2010 dönemine ait veriler panel veri tekniği ile incelenmiştir. Bunun yanında ülkelere ait işgücüne katılım ve istihdam verileri ise Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanı üzerinden temin edilmiştir. Ülkelerin ekonomik özgürlük endeksi değerleri ise Heritage Enstitüsü'nün her yıl düzenli olarak yayınladığı ekonomik özgürlük endeksi raporundan elde edilmiştir. Araştırmanın sonunda ülkelerin toplam ekonomik özgürlük seviyesinde yaşanan artışın istihdamı hem işgücüne katılma oranı hem de toplam istihdam düzeyi açısından pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Heller ve Stephenson (2014) tarafından yapılan çalışmada ekonomik özgürlük ile işsizlik oranı, işgücüne katılım oranı ve istihdam-nüfus oranı arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırmada 50 ABD eyaletinin 1981-2009 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Araştırma bulguları ekonomik özgürlüğün daha düşük işsizlik, daha yüksek işgücüne katılım ve istihdam-nüfus oranları ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Buna göre ekonomik özgürlüğü bir puan artıran politikaların benimsenmesinin, işsizlik oranını %1,3 azalttığını, benzer şekilde ekonomik özgürlükte bir puanlık artışın, işgücüne katılım oranını %1,9 oranında ve istihdam nüfus oranını %2,3 artırdığı görülmüştür. Araştırma sonuçları devlet boyutunun azaltılmasının işgücü piyasası sonuçları üzerinde en büyük etkiye sahip olacağını göstermektedir.

Cebula vd. (2015) ise çalışmalarında OECD ülkelerinde ekonomik özgürlüğün işsizlik oranı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmada bir ulustaki ekonomik özgürlük derecesi ne kadar yüksekse, o ulustaki işsizlik oranının o kadar düşük olduğu hipotezini ampirik olarak sınanmaktadır. Bu hipotez, daha fazla ekonomik özgürlüğün daha fazla reel GSYİH büyümesine yol açtığı ve bunun da işsizlik oranını azalttığı fikrine dayanmaktadır. Araştırmada incelenen çerçeve, 2003-2007 dönemi için 30 OECD ülkesinden 29'u için bir veri setinden oluşmaktadır. İzlanda, veri sınırlamaları nedeniyle çalışmadan çıkarılmıştır. Her ulusun genel vergi yükünü, uzun vadeli faiz oranını ve

ayrıca her ulusun siyasi istikrarının bir ölçüsünü de içeren bu araştırma modelinde, yürütülen araştırmanın sonucu genel ortalama ekonomik özgürlük düzeyinin işsizlik oranının azalan bir fonksiyonu olduğuna dair tahminler sunmaktadır. Başka bir ifade ile daha fazla ekonomik özgürlüğün işsizlik oranını azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bayar (2016) tarafından yapılan çalışmada ise gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde ekonomik özgürlük ve işsizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmada 1995-2014 döneminde 20 yükselen piyasa ekonomisinde işsizlik, ekonomik özgürlük ve brüt sermaye oluşumu arasındaki ilişki Westerlund-Durbin-Hausman (2008) eşbütünleşme testi ve Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın sonunda ekonomik özgürlüğün işsizlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı ancak brüt sermaye oluşumunun uzun vadede işsizlik üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu, bunun yanında işsizlik ile ekonomik özgürlük arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu bulunmuştur. Hussain ve Haque (2016) çalışmasında iki farklı panel veri analizi hazırlamıştır. Bunlardan birisi kurumsal faktörlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelerken diğer ise kişi başına düşen GSYH verilerinin büyüme üzerindeki etkilerini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre Ticaret özgürlüğü, finansal özgürlük, iş özgürlüğü, emek özgürlüğü ve mali özgürlük ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Kistik vd. (2017) farklı analizlerin bir arada olduğu araştırmasında OECD ülkelerini kapsayan bir modelde ekonomik özgürlüklere yönelik pozitif bir şokun, kişi başına düşen geliri önce arttırdığını sonra bu etkinin ortadan kalktığını ifade etmiştir. Kazemi ve Azman-Saini (2017) 1981-2010 yıllarını ve 87 ülkeye ait verileri kapsayan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmalarında doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik özgürlükler ile demokrasi arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Sonuçlara göre çok uluslu şirketlerin demokrasi ve ekonomik özgürlükleri aynı anda talep etmedikleri görülmüştür. Buna göre sadece ekonomik özgürlükler, yatırımcı çekmek için yeterlidir. Göcen (2021) 1996-2019 yıllarına ait veriler aracılığıyla D8 olarak nitelendirdiği Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Malezya, Nijerya, Pakistan ve Türkiye için Bootstrap panel Granger nedensellik testi uygulamıştır. Ekonomik özgürlükler ve büyüme ilişkisi için elde edilen sonuçlara göre Bangladeş'te iki yönlü bir nedensellik tespit edilirken; diğer yedi ülkede de yüksek ekonomik performans gösterebilmek için ekonomik özgürlüklerin genişletilmesi gerekliliği sonucu çıkmıştır.

Birol ve Demirgil (2020) tarafından ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki nedenselliği ölçmek adına BRICS ülkeleri için 1995-2018 yıllarını kapsayan bir panel eşbütünleşme testi analizi gerçekleştirilmiştir. Analizde bağımlı değişken olarak kişi başına düşen GSYH ve bağımsız değişken olarak ekonomik özgürlükler endeksinden faydalanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye etkisi negatif ancak istatistiksel olarak

anlamsızdır. Ülke bazında değerlendirildiğinde ise sadece Çin’de ekonomik özgürlükler büyümeyi olumlu etkilerken; Brezilya ve Hindistan’da ise olumsuz yönde etkilemektedir. Rusya ve Güney Afrika’da ise sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Brkiç vd. (2020) tarafından yapılan araştırmada 43 Avrupa ülkesi ve 1995-2014 yıllarını kapsayan veri için panel veri analizi yapılmıştır. Çalışmada ekonomik özgürlüklerdeki artışların ekonomik büyüme ile nedensellik ilişkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özyılmaz (2022) 155 ülke için 2021 yılına ait veriler kullanılarak yatay kesit kantil regresyon ve havuzlanmış en küçük kareler regresyon yöntemini kullanarak ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkisini test etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen analiz bulgularına göre ekonomik özgürlükler genel olarak ekonomik performansı olumlu etkilese de alt kriterlerde bu durum değişiklik gösterebilmektedir. Gouider (2022) çalışmasında 2005-2019 yılları arasında Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri’nde ekonomik özgürlüğün genç işsizliği üzerindeki etkisini ölçmektedir. Sonuçlar, ekonomik özgürlüğün on bileşeninden altısının, yani mülkiyet hakları, hükümet harcamaları, para, ticaret, yatırım ve finansal özgürlük gibi genç işsizlik oranı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca ekonomik özgürlük puanı ne kadar yüksek olursa, genç işsizliğin o kadar düşü olduğu yapılan analizlerde ortaya konulmuştur. Ahmed vd. (2023) Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka için en küçük kareler yöntemini kullanarak 1995-2021 yıllarını kapsayan bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Sonuçlara göre ekonomik özgürlük büyüme üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahiptir. Ekonomik özgürlük göstergeleri ayrıştırıldığında ise daha farklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Diğer bir deyişle her bir alt kriterin büyüme üzerindeki etkisi farklılaşmaktadır. Bu nedenle politika yapıcıların bu etkileri de tek tek göz önünde bulundurması gerekmektedir.

4. Ekonomik Özgürlüklerin Ölçülmesi

Ülkelerin tarihsel gelişim süreçlerinde ortaya çıkan hukuki, siyasi ve ekonomik farklılıkların olması nedeniyle, ekonomik özgürlük endekslerinin hesaplanması oldukça güçleşmektedir. Tüm bu zorluğa rağmen ülkelerin ekonomik özgürlük endeks katsayılarını hesaplayan ve otoritelerce kabul edilen kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan en önemlilerinden birisi 1973 yılında kurulmuş ve 1995 yılından beri ekonomik özgürlük endeksi yayımlayan Heritage Vakfı’dır.

Bu endeks ülkelerin ekonomik büyümelerini gerçekleştirebilmesi ve sürdürülebilmesinde hayati öneme sahip hukukun üstünlüğü, devletin büyüklüğü, düzenleyici verimlilik ve piyasa açıklığı olmak üzere 4 ana kategori ve 12 alt kategoriden oluşturulmaktadır. Bu 12 kategorinin basit ortalaması aracılığıyla ise Genel ekonomik özgürlük endeksi elde edilmektedir. Tablo 1’de gösterildiği üzere endeksin alt kategorilerini mülkiyet hakları, hükümet bütünlüğü, adli etkinlik, devlet harcamaları, vergi yükü,

mali sağlık, finansal özgürlük, parasal özgürlük, iş özgürlüğü, emek özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü oluşturmaktadır.

Tablo 1: Heritage Foundation Ekonomik Özgürlük Endeksi Ana ve Alt Kriterleri

Hukukun Üstünlüğü	Devletin Büyüklüğü	Düzenleyici Verimlilik	Piyasa Açıklığı
Mülkiyet Hakları	Kamu Harcamaları	İş Özgürlüğü	Ticaret Özgürlüğü
Adli Etkinlik	Vergi Yükü	Emek Özgürlüğü	Yatırım Özgürlüğü
Hükümet Bütünlüğü	Mali Sağlık	Parasal Özgürlük	Finansal Özgürlük

Kaynak: 2023 Index of Economic Freedom, 2023:403-410

Hukukun üstünlüğü başlığı altında yer alan **mülkiyet hakları bileşeni**, kişilerin şahsi tasarruflarının devlet idarelerince oluşturulan ve herkesçe bilinen kanunlarla korunması olarak ifade edilmektedir. Mülkiyetin kanunen muhafaza edilmesi ne kadar başarılı ise ülke skoru o denli yüksek olacaktır. **Adli etkinlik bileşeni**, etkili işleyen yasal çerçeveler, tüm vatandaşların haklarını, hükümetler ve güçlü taraflar da dâhil olmak üzere başkaları tarafından yasanın ihlaline karşı korumaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için yargı etkinliği, ekonomik büyümenin temellerinin atılmasında en önemli ekonomik özgürlük alanı olabilir. **Hükümet bütünlüğü bileşeni**, devletin ekonomik aktiviteye müdahalesinin boyutu ile yolsuzluğun yayılımı arasında kuvvetli bir bağ bulunduğunu ifade etmektedir. Aşırıya kaçan ve gereksiz olarak nitelendirilebilecek hükümet düzenlemeleri, ekonomik büyüme ve kalkınmaya zarar veren rüşvet ve rüşvet fırsatları sunar. Her toplumda veya durumda hepsi suç olmasa da, bu uygulamalar nerede uygulanırsa uygulansın hükümetin bütünlüğünü aşındıracaktır.

Devletin büyüklüğü başlığı altında yer alan **kamu harcamaları bileşeni** maddesine göre devletin tüm harcamaları daha yüksek vergilendirme ile finanse edilmesi, bir çeşit fırsat maliyetine yol açmaktadır. Aşırı hükümet harcamaları ise özel ekonomik faaliyetlerin dışlanması konusunda büyük bir risk taşımaktadır. Hükümet harcamaları daha hızlı ekonomik büyümeyi desteklemeye yardımcı olsa bile, bu tür bir ekonomik genişleme, kaynakların piyasa tahsisini ve özel yatırım teşviklerini bozarak yalnızca geçici olma eğilimindedir. Daha da kötüsü, bir hükümetin piyasa disiplininin yalıtılması genellikle bürokrasiye, daha düşük üretkenliğe, verimsizliğe ve gelecek nesillere daha da büyük bir yük getiren artan kamu borcuna yol açması beklenmektedir. **Vergi yükü bileşeni** uyarınca tüm hükümetler vergilendirme ve borçlanma yoluyla ekonomik faaliyete mali yükler getirmektedir. Daha yüksek vergi oranları, bireylerin ve firmaların pazardaki hedeflerini takip etme yeteneklerini azaltmakta ve böylece özel sektör faaliyetlerinin genel seviyesini de düşürmektedir. Bireysel ve kurumsal gelir vergisi oranları, bireyin ekonomik özgürlüğü üzerinde önemli ve doğrudan bir kısıtlama olarak değerlendirilmektedir. **Mali sağlık bileşenine** göre hükümetlerin sınırlılık ilkesine ne ölçüde

saygı duyduğunun en açık göstergelerinden biri bütçesidir. Bütçe, öncelikleri belirleyerek ve kaynakları tahsis ederek, hem hükümetin ekonomik faaliyete müdahale edeceği alanları hem de bu müdahalenin kapsamını açık bir şekilde işaret etmektedir. Bir bütçe ayrıca, hem dinamik uzun vadeli ekonomik genişleme için zorunlu hem de ekonomik özgürlüğün ilerlemesi için kritik olan, kaynakların sağlıklı mali yönetimine yönelik bir hükümetin taahhüdünü (veya eksikliğini) yansıtmaktadır. Her ikisi de zayıf hükümet bütçe yönetiminin doğrudan sonuçları olan genişleyen açıklar ve artan borç yükü, bir ülkenin genel mali sağlığını aşındırmaktadır. Sağlam mali pozisyonlardan sapmalar genellikle makroekonomik istikrarı bozarak ekonomik belirsizliğe yol açmak suretiyle ekonomik özgürlüğü sınırlaması beklenmektedir.

Düzenleyici verimlilik kapsamında yer alan **iş özgürlüğü bileşeni** uyarınca bireyin devletin gereksiz müdahalesi olmaksızın bir işletme kurup işletebilmesi, ekonomik özgürlüğün en temel göstergelerinden birisidir. Ağır ve gereksiz düzenlemeler, girişimcilik faaliyetinin özgürce yürütülmesinin önündeki en yaygın engeller olarak değerlendirilmektedir. Düzenlemeler, üretim maliyetlerini artırarak girişimcilerin pazarda başarılı olmalarını zorlaştırabilmektedir. **Emek özgürlüğü bileşeni** kriterine göre bireylerin istihdam fırsatları bulma ve çalışma yeteneği, ekonomik özgürlüğün en önemli bileşenlerinden birisidir. Benzer şekilde, işletmelerin işgücü için serbestçe akit yapma ve daha fazla gereksinimi olmayan fazla işçileri işten çıkarma yeteneği, artan üretkenlik ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin başarılması için esastır. Katı çalışma düzenlemeleri, işverenlerin ve çalışanların çalışma hüküm ve koşullarındaki değişiklikleri serbestçe müzakere etmelerini engellemektedir. **Parasal özgürlük bileşeni**ne göre finansal olarak hür bireyler, bir değişim aracı, değer ölçüsü ve değer biriktirme aracı olarak istikrarlı ve itibarı olan bir para birimine gereksinim duymaktadır. Parasal özgürlüğün olmaması, uzun dönemde değer yaratma veya sermaye biriktirme yeteneklerini ciddi şekilde sınırlamaktadır.

Piyasa açıklığı başlığı altında yer alan **ticaret özgürlüğü bileşeni** kriterine göre hükümetin dış ticaretin serbest akışının engelleme düzeyi, kişilerin ekonomik gayelerini izlemek ile üretkenliklerini ve refahlarını üst seviyeye çıkarma becerileri üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Tarifeler, yerel üreticilerin üretim teşviklerini bozarak, onların ya karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadıkları bir mal ya da ekonomik olarak ideal olandan daha fazla korunan bir mal üretmelerine neden olmaktadır. Bu, durum ekonomik verimliliği ve büyümeyi engellemektedir. **Yatırım özgürlüğü bileşeni**, özgür ve açık bir yatırım ortamı, genişletilmiş ekonomik aktivite, daha fazla üretkenlik ve iş ortaya koyabilmek için en üst seviye girişimcilik fırsatları ve teşvikler sağlayacağını vurgulamaktadır. Böyle bir ortamın faydaları, yalnızca daha fazla getiri beklentisiyle girişimcilik riskini alan bireysel şirketlere değil, aynı zamanda bir bütün olarak topluma da akacaktır. **Finansal özgürlük bileşeni**, erişilebilir ve

verimli işleyen bir resmi finansal sistemin, bireylere ve işletmelere çeşitlendirilmiş tasarruf, kredi, ödeme ve yatırım hizmetlerinin mevcudiyetini sağlayacağını izah etmek için kullanılmaktadır. Açık bir bankacılık ortamı, finansman fırsatlarını genişleterek ve girişimciliği teşvik ederek, hane halkı ve firmalar ile yatırımcılar ve girişimciler arasında en verimli finansal aracılığı sağlamak için rekabeti teşvik edecektir. Mali piyasalarda şeffaflık ve dürüstlük sağlamanın ötesine geçen devlet bankacılığı ve mali düzenleme, verimsizliği teşvik edebilir, girişimci faaliyetlerin finansman maliyetlerini artırabilir ve rekabeti sınırlayabilir (Anthony vd., 2023:12-16)

Ekonomik özgürlük endeksi ve alt kriterlerine ilişkin puanlama 0-100 arasında değerler almakta olup; üst değerlere yaklaştıkça ekonomik özgürlüklerin arttığını, aksi durumda azaldığını göstermektedir. Bu alanlarda yer alan on iki ekonomik özgürlüğün her birine 0 ile 100 arasında bir puan verilir. Bir ülkenin toplam puanını belirlemek için bu on iki ekonomik özgürlüğün ortalaması alınır ve her birine aynı ağırlık verilir. Ülkelerin özgürlük puanı 80 ile 100 arasındaysa özgür; 70 ile 79,9 arasında ise büyük ölçüde özgür; 60 ile 69,9 arasında biraz özgürdürler; 50 ile 59,9 arasında, büyük ölçüde özgür değildir ve 0-49,9 arasında ise bastırılmış olarak nitelendirilmektedir (Birold ve Demirgil, 2020:548).

5. Veri Seti, Yöntem ve Bulgular

Çalışmada hem kesitsel hem de zaman serisi özelliklerini sunan panel veri analizi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, insanlar, uluslar, işletmeler ve hane halkları gibi birimlerin kesitsel verilerinin belirli bir zaman diliminde birleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Panel veri, N sayıda birim ve her birime karşılık gelen T sayıda gözlemden oluşmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2016:2). Panel veri tekniğine yönelik denklem aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad i: 1, 2, \dots, N \quad t: 1, 2, \dots, T \quad (1)$$

Denklemden gösterilen i ifadesi hane halkları, bireyler, şehirler ve firmalar gibi birimleri, t terimi gün, ay, yıl gibi zamanı göstermektedir. Kısaca i ifade yatay kesit boyutunu; t ifadesi ise zamanı göstermektedir. β_0 it sabit terimi, β_k it, Kx1 boyutlu parametreler vektörünü; X_{kit} , k. açıklayıcı değişkenin t zamanında i. birim için değerini; Y_{it} terimi bağımlı değişkenin t zamanındaki i. birim değerini göstermektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2016:37).

Çalışmada yatay kesit bağımlılığının tespiti için Breusch-Pagan LM, Pesaran scaled LM, Bias-corrected scaled LM ve Pesaran CD testlerinden yararlanılmıştır. Yatay kesit bağımlılığı yoktur şeklinde ifade edilen sıfır hipotezi için Breusch-Pagan (1980) LM test istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$LM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \sim \chi^2 \left(\frac{N(N-1)}{2} \right) \quad (2)$$

Asimptotik χ^2 dağılımı hata terimlerinin normal dağıldığı varsayımı altında, sabit N için $T_{ij} \rightarrow \infty$ iken tüm (i, j) için elde edilir. Pesaran (2004), boyut bozulmalarına karşı

herhangi bir sırada $T \rightarrow \infty$ ve $N \rightarrow \infty$ olan panellere uygulanan daha genel bir yatay kesit bağımlılık testi geliştirmiştir. Test şu şekilde hesaplanır.

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N T_{ij} \hat{\rho}_{ij} \sim N(0,1) \quad (3)$$

Bias-corrected scaled LM test istatistikleri için asimptotik sapma düzeltilmesi sunduğu test aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

$$LM_{BC} = \sqrt{\frac{1}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N T_{ij} \hat{\rho}_{ij}^2 - \frac{N}{2(T-1)} \sim N(0,1) \quad (4)$$

Serilerin birimleri arasında yatay kesit bağımlılığı olması durumunda birim kök analizinde ikinci nesil panel birim kök testlerinin kullanılması önem teşkil etmektedir. Pesaran (2007), yatay kesit genelleştirilmiş Dickey-Fuller (CADF) regresyonu üzerinden standart birim kök istatistiklerine dayalı bir birim kök testi önermiştir. CADF denklemi, standart ADF denklemine yatay kesit ortalamalarının gecikmeli değerleri ve yatay kesit araçlarının birinci farklarının eklenmesiyle tahmin edilir.

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \rho_i^* Y_{it-1} + d_0 \bar{Y}_{t-1} + d_1 \Delta \bar{Y}_t + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

(5) numaralı eşitlikte \bar{Y}_t , t zamanı boyunca tüm N gözlemlerinin ortalamasını göstermektedir. CADF regresyonu tahmin edildikten sonra, CIPS istatistiklerini elde etmek için gecikmeli değişkenlerin t istatistiklerinin ortalaması alınır. CIPS istatistikleri denklem (6)'de gösterilmiştir.

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (6)$$

CIPS istatistiklerinin birleşik asimptotik limiti standart değildir ve çeşitli T ve N değerleri için kritik değerler hesaplanır (Pesaran,2007).

Çalışmada kullanılacak panel veri analizinde veriler yıllık olup 2000-2020 yıllarını kapsamaktadır. Bağımlı ekonomik değişken olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) veri tabanından elde edilen işsizlik verilerinden faydalanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise Heritage Vakfından elde edilen ekonomik özgürlük endeksi (EÖ), iş özgürlüğü (İÖ), yatırım özgürlüğü (YÖ) ve ticaret özgürlüğü (TÖ) verilerinden faydalanılmıştır.

Çalışmaya dâhil edilen örneklem ülke grubu seçilirken Dünya Bankasının Atlas Metodundan faydalanılmış ve bu bağlamda otuz adet ülke seçilmiştir. Bu ülkeler Norveç, İzlanda, İsveç, Yeni Zelanda, Danimarka, İrlanda, Kanada, İsviçre, Avusturalya, Lüksemburg, Hollanda, Almanya, Avusturya, Malta, İspanya, Uruguay, ABD, Şili, Güney Kıbrıs, Polonya, Portekiz, Belçika, Suudi Arabistan, İtalya, Japonya, Fransa İsrail, Macaristan, Rusya ve Brezilya'dır.

İşsizlik ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi test etmek için aşağıdaki denklem oluşturulmuştur.

$$UNP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 E.O._{it} + \beta_2 I.O._{it} + \beta_3 T.O._{it} + \beta_4 Y.O._{it} + u_{it} \quad (7)$$

Verilere ait yatay kesit bağımlılığı Breusch-Pagan LM, Pesaran scaled LM, Bias-corrected scaled LM ve Pesaran

CD testi ile sınanmış, birimler arası yatay kesit bağımlılığı test edilmiştir. Yapılan testlere ilişkin sonuçlar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Yatay Kesit Bağımlılık Testleri

	LM_{BP}	LM_{PC}	LM_{BC}	CD
LEO	1986.4***	52.6***	51.8***	12.3***
LIO	2987.3***	86.5***	85.8***	9.4***
LTO	5881.9***	184.6***	183.9***	75.4***
LYO	2312.7***	63.7***	62.9***	26.8***
LUNEM	2045.9***	54.6***	53.9***	13.3***

***0.01 hata payı ile anlamlılığı ifade etmektedir.

Birinci nesil birim kök testleri, panel veri analizinin birimler arasında yatay kesit varlığını reddettiği bu durumda kullanılmaktadır. İkinci nesil birim kök testlerinin kullanılması, yatay kesit testlerinde birimler arası bağımlılığın olduğu veya olacağı varsayıldığında, gerçek dünya için daha uygun olan daha iyi sonuçlar vermektedir (Çınar ve Özçalık, 2014:5628). Birimler arası yatay kesit bağımlılığı tespit edildiğinden ikinci nesil birim kök testleri yapılarak serilerin durağanlığı incelenmiştir. Birim kök testleri incelenirken en iyi sonuçların elde edilmesi için literatürde sıklıkla kullanılan Pesaran-CIPS birim kök testlerine başvurulmuştur.

Zaman serisi ekonometrisine göre, geçmiş dönemlerde serilerin izlediği yolun, geçmişi açıklamaya ve geleceği tahmin etmeye çalışırken, gelecek dönemlerde de tekrarlanmaya devam edeceği varsayılmaktadır. Bu nedenle modelde kullanılan serilerin durağan olması önemlidir (Öztürk Çetenak ve Işık, 2006:7). Serilerdeki birim kökler kullanılarak ekonometrik analizler yapıldığında, sahte regresyon olarak bilinen yanıltıcı bulgular elde etme ihtimali vardır. T testleri, F testleri ve R^2 değerleri böyle bir durumda farklı bulgular üretebilmektedir. Bu nedenle, yatay kesit, zaman serisi veya her ikisini birden içeren bir panel veri kullanılarak herhangi bir ekonometrik çalışma yapılmadan önce birim kök testleri yapılmalıdır (Yerdelen Tatoğlu, 2013:198).

Tablo 3: Pesaran – CIPS Birim Kök Testi

Değişken	Sabitli Model	Maks. Gecikme	Sabitli-Trendli Model	Maks. Gecikme
LEO	-2.489**	3	-2.857***	4
LIO	-2.302**	3	-3.175***	4
LTO	-3.319***	3	-4.375***	4
LYO	-2.802**	3	-3.065	1
LUNEM	-2.049***	3	-2.204	4

*** ve ** sırasıyla 0.01 ve 0.05 hata payında anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 3'de gösterilen sonuçlara göre yapılan analizlerde serilerin durağan olduğu tespit edilmiştir. Klasik Model, birim ve zaman etkiler için ayrı ayrı test edilmiştir. Sonuçlara göre birim etkilerinin var olduğu fakat zaman etkilerinin anlamsız olduğu, bu sebeple de klasik modelin uygun olmadığı görülmüş, ortaya çıkan birim

etkilerin sabit mi tesadüfi mi olduğuna karar vermek için Hausman Testi uygulanmıştır.

Tablo 4: Hausman ve Varsayım Testleri

	Test İstatistiği	Olasılık
Hausman Testi χ^2	9.25	0.0552
Pesaran CD Testi	14.17	0.000
Seri Korelasyon ALM Testi	166.45	0.000
Seri Korelasyon LM Testi	556.63	0.000
Joint LM Testi	1512.25	0.000

Tablo 4’de gösterildiği üzere Hausman Testi sonuçlarına göre tesadüfi etkiler tahmincisinin tutarlı olduğu sonucuna varılmış ve varsayımların test edilmesine geçilmiştir. Model Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi ile test edilmiştir. Test sonuçlarının ardından, Tablo 4’te raporlandığı üzere Heteroskedasite, Otokorelasyon ve birimler arası korelasyon varlığı, Modified Wald, Modified Bhargava ve Pesaran Test İstatistikleri ile sınanmış, Heteroskedasite, Otokorelasyon ve birimler arası korelasyon tespit edildiğinden, dirençli tahmin yöntemlerinden Robust yöntemi ile tekrar analiz yapılmış ve sonuçlar Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5: Rastgele etkiler GLS regresyonu

LUNEM	Katsayılar	Standart Hata	Z	P> Z
LEÖ	-3.875478	0.8017928	-4.83	0.000
LİÖ	1.053764	0.2901681	3.63	0.000
LYÖ	0.6482371	0.1871958	3.46	0.001
LTÖ	-0.2101861	0.4075811	-0.52	0.606
Cons	11.91306	2.540878	4.69	0.000
R-sq	0.2217			
Wald χ^2	30.67 (0.0000)			
σ_u	0.27487505			
σ_e	0.27057661			
ρ	.50788003			

Elde edilen bulgulara göre ticaret özgürlüğü dışındaki tüm bağımsız değişkenler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre ekonomik özgürlük endeksinde meydana gelecek %1’lik bir artışın işsizliği %3.8 oranında azaltması beklenmektedir. Diğer yandan iş özgürlüğünde meydana gelecek %1’lik bir değişimin işsizliği %1.05 oranında arttırması beklenmektedir. Yatırım özgürlüğünde meydana gelecek %1’lik bir artış işsizlik oranında %0.64 oranında bir artış meydana getirmektedir. Analiz sonuçlarına göre; İşsizlik modelinde ekonomik özgürlük ve ticaret özgürlüğü değişkenlerine ait katsayılar, Neo-liberal iktisadın varsayımları doğrultusunda beklendiği gibi negatif çıkmıştır. Buna göre ekonomik özgürlüklerin ve istatistiksel olarak anlamlı çıkmasa da ticaret özgürlüğünün işsizlik üzerinde azaltıcı bir etkisi bulunmakta olduğu iddia edilebilir. Buna göre örneklem ve incelenen dönem için yatırım özgürlüğü ve iş özgürlüğü değişkenlerinin işsizlik üzerinde azaltıcı bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

6. Sonuç

Geçmişten günümüze yapılan birçok çalışmada konu edildiği üzere, ülkelerin kurumsal ve kültürel yapıları ile ekonomik performansları arasında ilişki olduğu görüşü liberal politikalar çerçevesinde kabul görmektedir. Günümüzde gelişmiş ve refah seviyesi yüksek olarak nitelendirilen birçok ülke ekonomisinde kurumsal yapılarının daha istikrarlı olduğu ve ekonomik özgürlüklerin daha geçerli olduğu gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada, Neo-liberal politikaların iddiaları araştırılmış ve bu bağlamda ekonomik özgürlük kavramı irdelenmiş, ülke ekonomilerinde ekonomik özgürlükten bahsedilebilmesi için gereken kriterler açıklanmıştır. Ekonomik performans ölçütü olarak işsizlik kavramı ele alınmıştır. Bu bağlamda ekonomik özgürlükler ile işsizlik üzerine kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra oluşturulan ülke kategorisi incelemeye alınmıştır.

Analizlerden elde edilen sonuçlara göre; örneklem olarak seçilen ülke ekonomilerinde ekonomik özgürlüklerin işsizliği azalttığı tespit edilmiştir. Ticaret özgürlüğüne ilişkin değişken ise literatürde yer aldığı şekliyle işsizliği azaltıcı bir etkisi tespit edilse de; istatistiki olarak anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır. Ekonomik özgürlük endeksi ve ticaret özgürlüğü kriteri ile işsizlik arasında yapılan analizler, literatürde incelenen çalışmalarda olduğu gibi, bu özgürlüklerin ticareti arttırıcı etkisi ile reel GSYİH büyümesine yol açtığı, bunun ise işsizlik oranlarını azalttığı varsayımına dayanmaktadır. Çalışmadan elde edilen bu sonuçlar işsizlik ve ekonomik özgürlük arasında ters yönlü ilişki olduğunu ifade eden Sobel ve Kreft (2005), Feldmann (2007), Garrett ve Rhine (2010), Erdem ve Tuğcu (2012), Heller ve Stephenson (2014) ve Cebula vd. (2015) tarafından hazırlanan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç olarak işsizliği azaltmak isteyen ülkelerin genel olarak ekonomik özgürlükleri desteklemesi ve bu alanda reformlar gerçekleştirmesi olarak yorumlanabilmektedir. Ekonomik özgürlükler endeksinin alt bileşenlerden olan yatırım ve iş özgürlüğü için yapılan analiz sonuçlarına göre ise bu özgürlüklerin artması işsizliği arttırmaktadır. Bu sonuçlara göre devletin yatırım ve iş gibi bazı alanlarda piyasadan tamamen çekilmeyerek bazen piyasalara yön vermesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Genel bir sonuç olarak işsizlik gibi önemli bir makro değişkenle mücadele etmek isteyen ülkelerin ekonomik özgürlükleri desteklemesi ancak piyasaları tamamen serbest bırakmaması ve en azından yön tayin edici olarak kalması gerektiği yorumuna ulaşılmaktadır. Ekonomik özgürlükler, büyüme hedefleri doğrultusunda ilgili ülkelerin politikalarında yer alması gerekmektedir. Bu politikalar ise çoğu zaman sunulan tek tip bir neo-liberal reçete olarak değil ancak ülke özelinde şekillendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmadan sonra yapılacak araştırmalarda, Ekonomik Özgürlük Endeksi’nin alt endekslerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tek tek ölçmek yararlı olabilir. Bu sayede politika yapıcılar için serbest piyasa ekonomisine yönelik daha isabetli politikalar oluşturulabilir. Ayrıca daha farklı ülke gruplarının bir arada veya ülke özelinde yapılarak

karşılaştırılması da literatüre katkı sunacaktır.

Not: Mustafa Caner Timur, çalışmanın deneysel analizlerinin yenilenmesi ve teorik alt yapısının güçlendirmesi noktasında katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

- Ahmed, S., Mushtaq, M., Fahlevi, M., Aljuaid, M., & Saniuk, S. (2023). Decomposed and composed effects of economic freedom on economic growth in south Asia. *Heliyon*, 9(2).
- Akıncı, M., Akıncı, G. Y., & Yılmaz, Ö. (2014). Ekonomik Özgürlüklerdeki Yakınsamanın Haldane-Hall Yaklaşımı ile Ölçümü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 193-212.
- Anthony K., Tyrrell P., Kevin, R. (2023). 2023 Index of Economic Freedom. https://www.heritage.org/index/pdf/2023/book/2023_IndexOfEconomicFreedom_FINAL.pdf Erişim Tarihi: 11.04.2023.
- Ata, A. (2009) Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: AB Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Baltagi, B. H., Feng, Q., & Kao, C. (2012). A Lagrange Multiplier test for cross-sectional dependence in a fixed effects panel data model. *Journal of Econometrics*, 170(1), 164-177.
- Bayar, Y. (2016) Economic Freedom and Unemployment in Emerging Market Economies. *Review of Applied Socio-Economic Research*, 11(1), 5-12.
- Biol, Y.E. ve Demirgil, B. (2020). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3): 546-558.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The review of economic studies*, 47(1), 239-253.
- Brkić, I., Gradojević, N., & Ignjatijević, S. (2020). The impact of economic freedom on economic growth? New European dynamic panel evidence. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(2), 26.
- Cebula, R., Foley, M., & Capener, D. (2015) The Impact of Economic Freedom On The Unemployment Rate In OECD Nations: An Exploratory Study Accepting the Validity Of Okun's Law. *Economia Internazionale*, 68(4), 603-619.
- Çınar, S., & Özçalık, M. (2014). Gelişmekte olan ülkelerde mali sürdürülebilirlik: Panel veri analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 9(33).
- Dilber, İ., Eryiğit, P., 169 & Ayvaz Güven, E. (2015). Türkiye ve AB Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünlük. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 69-79.
- Dumitrescu, E. I., & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Erdem, E., & Tuğcu, C. (2012) Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'de İktisadi Özgürlük ve İstihdam İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, (s. 11-13).
- Feldmann, H. (2007) Economic Freedom And Unemployment Around The World. *Southern Economic Journal*, 158- 176.
- Friedman, M. (1962), Excerpts from Milton Friedman, *Capitalism and Freedom*, Chapter 1, "The Relation between Economic Freedom and Political Freedom", 7-17.
- Garret, T., & Rhine, R. (2010) Economic Freedom and Employment Growth in U.S. States. *Working Paper Series*. Federal Reserve Bank Of St. Louis.
- Gouider, A. (2022). Impact of Economic Freedom on Youth Unemployment in the Gulf Cooperation Council Countries. *Montenegrin Journal of Economics*, 18(3), 67-75.
- Göcen, S. (2021) "Gelişen Ülkelerde Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bootstrap Panel Granger Nedensellik Testi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(3), 865-878.
- Gwartney, J., Lawson, R., & Hall, J. (2004). Ten consequences of economic freedom. *Policy Report*, 268.
- Hall, J., Pulito, J., & VanMetre, B. (2012) Freedom and Entrepreneurship: New Evidence From The 50 States. *Working Paper*, No: 12-13. George Mason University.
- Heller, L., & Stephenson, E. (2014) Economic Freedom And Labor Market Conditions: Evidence From The States. *Contemporary Economic Policy*, 32(1), 56-66.
- Heritage Foundation Veri Servisi. *Ekonomik Özgürlükler*. (Erişim: 19.03.2023), <https://www.heritage.org/index/explore>
- Hickerson, S. R. (2019). Complexity and the Meaning of Freedom: The Classical Liberal View. *American Journal of Economics and Sociology, Inc.*, 91-101.
- Hussain, M. E., & Haque, M. (2016). Impact of economic freedom on the growth rate: A panel data analysis. *Economies*, 4(2), 5.
- Index of Economic Freedom. (2023). (Erişim Tarihi: 19.03.2023), https://www.heritage.org/index/pdf/2023/book/2023_IndexOfEconomicFreedom_FINAL.pdf

- Jones, C. I. (1998) İktisadi Büyüme Giriş (1 b.). (Ş. Ateş, & İ. Tuncer, Çev.) İstanbul.
- Karakaş, A., Alp S. (2006) F.A.Hayek'in Yaklaşımıyla Piyasa Mekanizması ve Özgürlük. Liberal Düşünce, 5-28.
- Kazemi, M., & Azman-Saini, W. N. W. (2017). Foreign direct investment, economic freedom and democracy. International Journal of Economics & Management, 11(1).
- Kistik, V., Göcen S. ve Bayhanay, A. (2017), Economic Growth: How Better Institutions Make A Difference, Berksoy İ., Dane K., ve Popovic, M. içinde, Institutions & Economic Policies: Effects on Social Justice, Employment, Environmental Protection & Growth, 123-140, Londra: IJOPEC Publication.
- Kreft, S. F., & Sobel, R. S. (2005). Public policy, entrepreneurship, and economic freedom. Cato J., 25, 595.
- Oral, İ.O. (2014) Demokratikleşme ve ekonomik özgürlüklerin temel makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisi. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Öztürk Çetenak, Ö., & Işık, M. (2016). Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: OECD ülkeleri üzerine bir uygulama. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(1), 1-16.
- Özyılmaz, A. (2022). The Role Of Economic Freedoms In Economic Growth. Journal of Management and Economics Research, 20(3), 59-74.
- Parasız, İ. (1997). Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Patry, W. (2009) Moral Panics And The Copyright Wars. New York: Oxford University.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. University of Cambridge, Faculty of Economics, Cambridge Working Papers in Economics No. 0435.
- Sobel, R., & Kreft, S. (2005) Public Policy, Entrepreneurship, and Economic Growth. Cato Journal, 25(3), 595- 616.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO). İşsizlik Verileri. (Erişim: 19.03.2023). https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer26/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A
- Westerlund, J. (2008) Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect, Journal of Applied Econometrics, 23, no.2:193-223.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2013). İleri panel veri analizi stata uygulamalı. İstanbul, Beta Yayınları.
- Yerdelen Tatoğlu, F.(2016) "Panel Veri Ekonometrisi". İstanbul: Beta Yayıncılık.

As the winners of World War II and the Cold War, Western countries made their own political hegemonies to be accepted, they also exported their economic models to other countries. These economic policies, which were supported by Western countries under the leadership of the United States, with the help of institutions such as the World Bank and the International Monetary Fund (IMF), prioritized liberalization and freedoms. The concepts of economic freedom and free trade are of great importance in the world economy, which has been restructured under the leadership of Western countries and within the framework of neoliberal economic approaches. These concepts, which generally mean that people can carry out their economic activities without encountering any obstacles, differ between countries. Since the 1990s, with the acceleration of globalization trends, studies on economic freedoms have increased in the economics literature and cover a wide area. The fact that indices for the measurement of the concept of economic freedom have begun to be created as well as the spread of neoliberal policies are also a factor in this increase. These indices, in which freedom levels are expressed quantitatively, make an important contribution to the measurement of cross-country performances. According to a significant part of the literature reviews, the variables that are described as economic freedoms affect the macroeconomic indicators of the countries. Empirical findings show that as freedom increases, improvements in economic and institutional areas gain momentum, thus improving macroeconomic indicators. Although it is a generally accepted approach that economic freedoms positively affect the economy; It has been observed that even countries that are described as defenders of liberalism, especially after the Covid-19 process, have brought some obstacles to economic freedoms.

The aim of this study is to test the relationship between economic freedom and unemployment rates with the help of the "Economic Freedom" index created by the Heritage Foundation, with the annual data covering the years 2000-2020 of the countries in the developed country category. While creating the country categories, the World Bank's Atlas Method was used and in this context, thirty developed countries were selected. Unemployment data were obtained from the International Labor Organization (ILO) data system. When the study is evaluated in terms of the periods covered, it is quite up-to-date. Panel Data analysis technique was used in the study. While preparing the study, cross-sectional dependence was tested with the Breusch-Pagan LM, Pesaran scaled LM, Bias-corrected scaled LM and Pesaran CD tests, and cross-sectional dependence between units was tested. Since the cross-sectional dependence between the units was determined, the second generation unit root tests were performed and the stationarity of the series was examined. It has been determined that the series are stationary. . The Classic Model was tested separately for unit and time effects. According to the results, it was seen that there are unit effects but the time effects are meaningless, so the classical model is not suitable. Hausman Test was applied to decide whether the unit effects were

fixed or random. According to the Hausman Test results, it was concluded that the random effects estimator is consistent. The model was tested with the Generalized Least Squares Method. After the test results, the existence of Heteroskedacity, Autocorrelation and inter-unit correlation were tested with Modified Wald, Modified Bhargava and Pesaran Test Statistics, and since Heteroskedacity, Autocorrelation and correlation between units were detected, the analysis was performed again with the Robust method, one of the resistant estimation methods.

According to the results obtained from the analyses, economic freedoms have been found to reduce unemployment in the economies of the countries selected as the sample. Although the variable related to trade freedom has a decreasing effect on unemployment, as in the literature, no statistically significant result was obtained. The analyses carried out between the index of economic freedom and the criterion of trade freedom and unemployment are based on the assumption that these freedoms, through their trade-enhancing effect, lead to real GDP growth, which in turn reduces unemployment rates, as in the studies examined in the literature. These results are similar to those of Sobel and Kreft (2005), Feldmann (2007), Garrett and Rhine (2010), Erdem and Tuğcu (2012), Heller and Stephenson (2014) and Cebula et al. (2015), who find an inverse relationship between unemployment and economic freedom. As a result, it can be interpreted that countries that want to reduce unemployment generally support economic freedoms and implement reforms in this area. According to the results of the analysis for investment and labour freedom, which are sub-components of the economic freedom index, an increase in these freedoms increases unemployment. These results suggest that in some areas, such as investment and labour, the state should not completely withdraw from the market, but should sometimes direct the markets.

The general conclusion is that countries wishing to combat an important macro variable such as unemployment should support economic freedoms, but should not fully liberalise markets and should at least remain as a guiding force. Economic freedoms should be integrated into the policies of the countries concerned in line with growth objectives. These policies, however, should not be a uniform neoliberal recipe, as is often offered, but should be country-specific. In future studies, it may be useful to measure the impact of the sub-indices of the Index of Economic Freedom on economic growth individually. In this way, policymakers can formulate more precise policies towards a free market economy. In addition, the comparison of different groups of countries together or on a country-specific basis will also contribute to the literature.